

Slovenski dom

PREIS - CENA
L 2.—

Leto IX. — Štev. 52

TEDNIK ZA POLITIČNA IN KULTURNA VPRAŠANJA

Sobota, 30. decembra 1944

Leto spodelih računov

Ce bi hoteli zahajajoče leto 1944, morda najstrahotnejše leto v zgodovini človeštva, politično oznamenovati, potem ga ne moremo krstiti drugače kakor za leto spodelih računov. Leto spodelih računov, bodisi da ga ocenjujemo s širšega, svetovnega ali evropskega stališča, bodisi da ga vrednotimo zgoli po merilih našega domačega političnega in vojnega obzorja.

Ce se bodo neozdravljeni slovenski lahkovneži za Silvestrovo morali potajiti, da bi jim ne bilo treba plačevati stav, katere so pred letom dni, pa junija in septembra letos tako radodarno ponujali redkim tretnim, ki niso matri verjeti v konec čez noč in v raj, podarjen od »velikodušnih zaveznikov«, naj jim ne bo preveč nerodno in naj jih ne bo prehudo srām, da so se uračunali; zakaj ves svet, to se pravi, ves tisti lahkovni svet v Evropi in izven nje, ki je bil prenričan o nemškem zlomu in o neizogibni zavezniški zmagi v letu 1944, bo imel letos celo brez prečute Silvestrove noči enakega mačka kakor oni.

Ni naša naloga in še manj naš namen, da bi se ob koncu tega usodnega leta smejali tistim, ki so se ušteli in ki so računali slabše kakor mi. Tudi ni naša naloga in namen, da bi hoteli niti kakor preroki, ko vendar prav na naših osramočenih nepoholjšljivih napovedovalcih lahko vidimo, kako nehvalezen, zlasti pa narodu, kateremu moramo vsi služiti, škodljiv in nevaren posej je lahkomiseln prerokovanje.

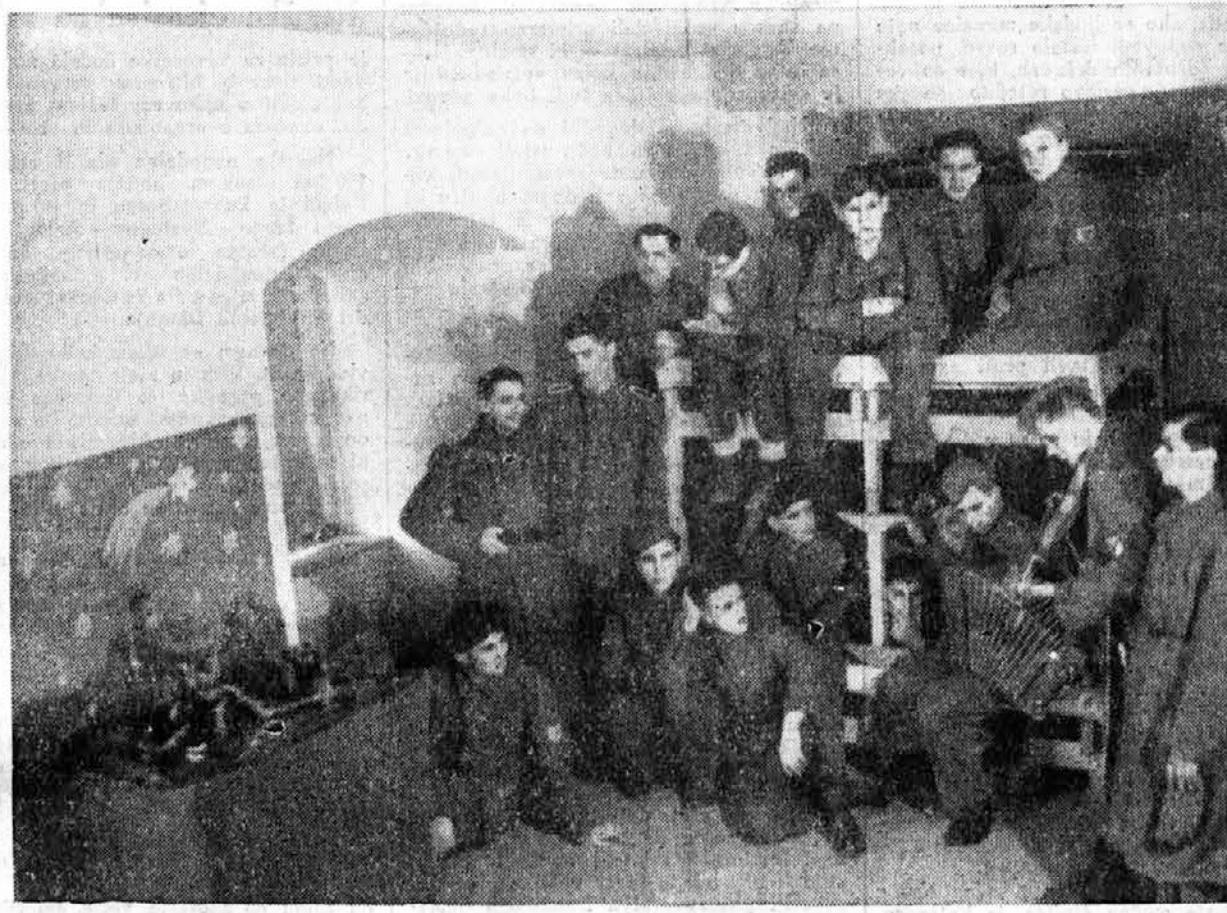
Naša naloga je samo, da nepristransko ugotavljamo vsa stvarna dejstva, ki o poteku in izidu te strašne vojne odločujejo; da svarimo naše ljudstvo pred slehernim podcenjevanjem njenih usodnih sil; da ob prvih presojanjih ter vrednotenju dejstev, sil in razvoja neprenehoma opozarjam, naj se ta narod ne da zavrsti po napovedih, agitacij in dejanjih ali tujih sebičnih, celo zgolj osebnih račnih, temveč naj se pri svojih odločitvah in pri vsem svojem življenju in tej vojni med preteklostjo in bodočnostjo, med starim in novim svetom, ravna, zgolj po zapovedi lastnih koristi in lastnega občinstva; naj se ne žrtvuje za nikogar drugega kakor samo zase, naj živi in umira samo zase, ce se hoče rešiti za bodočnost in mir.

In prav leto 1944, leto toliko spodelih računov v svetu in pri nas, nam mora biti glede tega nov svarilen opomin in bodilo, naj se od tega rešilnega, edino zdравega in edino pravega spoznanja ne damo zavesti po nikom.

Nas pri presojanju neštih spodelih računov ne zanima toliko, če se danes pod uničujočim zaletom nemškega povračilnega orožja podirajo londonski hoteli, v katerih so junija, ob začetku vdora v Evropo prodajali sedeže za silvestrovo proslavo popolne zmage nad Nemčijo; tudi nas toliko ne zanima poparjeno razpoloženje angleških in amerikanskih ljudskih množic, ki so zavajane po agitaciji in napovedih svojih gospodarjev, za letosni Božič pričakovale zmagošlavnega pohoda v Berlin, pa doble namesto tega nemško ofenzivo in lastni umik, čigar posledice se danes se ne dajo oceniti; tudi nas tako neposredno ne zanima vrsta angleških razočaranj v Evropi, zlasti na Balkanu, kjer je angleški ministriški predsednik računal, da bo s svojo dvo v triječno politiko kostim, ki so mu zatrjevali, da se bore za njegove cilje zato, da jih je oborjeval, redil, podpiral in hvalil, ker ni maral verjeti, da imajo ti ljudje vse drugačnega mojstra, kakor je on; edinega, katerega poslušajo; in pa cilj, ki je angleškim težnjam prav tako neizprosno nasproten kakor težnjam tistih, proti katerim je Anglija rdečega Belcebuba oborjevala v mu zaradi tega pomagala k razmahu. Kot žrtev tega spodeletelega računa padajo danes v Atenah angleški vojaki od orooja, ki ga je njihovim včerajnjim zaveznikom ter današnjim, najneizprosnejšim, najhujšim sovražnikom postala njihova lastna vladta.

Nas neposredno in kar se da histveno zmanjša, katerega nam ga leto 1944 daje z računi, ki so to leto spodeleti pri nas. Teh računov ni bilo ravno malo, in če bi se bil samo eden uresničil, bi bilo to utegnilo biti za slovenski narod v tem ali onem posledu usoden.

Najprej je spodeletel, temeljito in nepravljivo spodeletel račun Osvobodilne fronte ter vseh njenih javnih in tihih, domačih in tujih, visokih in nizkih, neumnih in modrih podpornikov in zaveznikov, da bo leto 1944 leto potopne zmage komunizma nad Slovenci. Ljudje, ki računajo samo s prijemljivimi videzi ter duhovnih stvarnosti, kakor so notranje sile kakega naroda, zvestobni sebi in lastnemu izročilu, dubezen do svobode in volja do žrtve, v večju pravico in v zmago dobre, sploh ne upoštevajo kot dejstva, ki bi v življenju in boju narodov odločala, so bili pred letom dni prepričani, da je slovenskega odpora

Immer Eins — im Kampfe und bei der Weihnachtsfeier — sind unsere Landeswehrmänner — Vedno eno, bodisi v boju, bodisi pri jaslicah, so slovenski domobranci.

SLOVAŠKA — ŠE EN NAUK ZA EVROPSKE MALE NARODE

OZADJA IN POSLEDICE SLOVAŠKE »OSVOBODILNE« VSTAJE

Usoda narodov in njihova prava pot je ponajvečkrat odvisna od narodnega vodstva in njegove odločnosti, da se ne ozira na sleherno ljudsko marnjo, temveč se strogo-ravna po zvezki in po zapovedi lastnih koristi, pri tem pa stalno opira na idejo, katero si je narod kot vodnico zapisal na prapor. V trenutkih budih preizkušen je izkažejo možje in razodejno slabiči. In mnogih narodov žaloigra je bila prav v tem, da so imeli na vodstvu slabiči, ki so v najtehnejših trenutkih izgubili glavo in zapeljali zaupano jim ljudstvo v brevladje in zmedo. Tako je bilo na Finiskem, tako v Romuniji in Bolgariji.

In dva meseca bosta minila, odkar smo s presečenjem izvedeli, da je vihar revolucije zadivil tudi nad mamo, toda v zadnjih petih letih odločno razvijajoč se Slovaške. Tudi ta državica je potrdila pravilo, da narodu povzročajo veliko manj zla slabiči sredi množic, kakor pa tisti ljudje iz vodstva, ki so s svojo slabostjo v usodni uri pognali svoje ljudstvo in nesrečo.

Prenekateri izmed bralcev se bo še spomnil poteka krvave revolucije, ki so Slovaki okusili v približno tolikšni meri kakor mi Slovenci, samo da so se te kužne nesnage znebili mnogo prej, ker je takoj nastopila nemška oborožena sila in upornike podušila. Kaj je bil vzrok, da je v vrtinec dvo v triječno politiko kostim, ki so mu zatrjevali, da se bore za njegove cilje zato, da jih je oborjeval, redil, podpiral in hvalil, ker ni maral verjeti, da imajo ti ljudje vse drugačnega mojstra, kakor je on; edinega, katerega poslušajo; in pa cilj, ki je angleškim težnjam prav tako neizprosno nasproten kakor težnjam tistih, proti katerim je Anglija rdečega Belcebuba oborjevala v mu zaradi tega pomagala k razmahu. Kot žrtev tega spodeletelega računa padajo danes v Atenah angleški vojaki od orooja, ki ga je njihovim včerajnjim zaveznikom ter današnjim, najneizprosnejšim, najhujšim sovražnikom postala njihova lastna vladta.

Nas neposredno in kar se da histveno zmanjša, katerega nam ga leto 1944 daje z računi, ki so to leto spodeleti pri nas. Teh računov ni bilo ravno malo, in če bi se bil samo eden uresničil, bi bilo to utegnilo biti za slovenski narod v tem ali onem posledu usoden.

Najprej je spodeletel, temeljito in nepravljivo spodeletel račun Osvobodilne fronte ter vseh njenih javnih in tihih, domačih in tujih, visokih in nizkih, neumnih in modrih podpornikov in zaveznikov, da bo leto 1944 leto potopne zmage komunizma nad Slovenci. Ljudje, ki računajo samo s prijemljivimi videzi ter duhovnih stvarnosti, kakor so notranje sile kakega naroda, zvestobni sebi in lastnemu izročilu, dubezen do svobode in volja do žrtve, v večju pravico in v zmago dobre, sploh ne upoštevajo kot dejstva, ki bi v življenju in boju narodov odločala, so bili pred letom dni prepričani, da je slovenskega odpora

rod, ki si je bil po dolgih bojih izvjejal državno samostojnost in se je pot let mirno razvijal v vsakem pogledu: v kulturi, gospodarstvu in narodni zavesti. Kaj je bil torej vzrok, da so potlejali razsodnost ljudje, ki so pot let uživali sadove miru in se potem takoj lahkomisljeno pojgračali s temelji svojega narodnega obstanka sploh?

Ni treba seči pregloboko, pa že najdemo en vzrok: angloško-sovjetska agitacija, ki ni marala urejene samostojne Slovaške, ker urejena majhna država ne bi hotela služiti tujim koristim in postati žrtveni kozel za draženje močnega nemškega soseda. Omajati vero vase, razplohovati notranja trena, ki so pri vstajajočem narodu že prirojena, in končno ubiti vero v življenjsko sposobnost takšne države, to je bila težnja nasprotnikov.

Drugi vzrok je treba iskati v bližnjih bojiščih, katera so hoteli boljševiki omajati z vstajami v neposrednem bojnom zaledju, posebno tedaj, ko so si odprli skozi Romunijo pot proti Budimpešti.

Tretji vzrok pa so slovenski pravaki-slabiči, ki niso bili na trdnih nogah in ne prepričani o svetosti svoje narodne stvari, temveč so izgubili v urah šibnosti, ki jih pozna sleherni človek in vsak narod, ravnotežje. Pustili so, da so dogodki zdrevli čeznje. Ti ljudje so se ustrashili ljubega miru, ki so ga ne-

moteno uživali, čeprav so vse na krog divjali bojni viharji, in zanihali med kopico dvomov. Kratkovidnost, kakor jo opažamo tudi pri naših v tistih krogih, ki bi smeli vsaj pri njih misljiti, da zaradi širšega obzора in velikih možnosti za Jasnejski razgled vidijo nekoliko več kakor do lastnega spletka.

Dr. Beneš, ki je v Londonu stalno pogreval velečество v tistih odornih oblikah, zaradi katerih so si Slovaki dvajset let želeli priti izpod praska gradišča, je stalno drezel in hujškal ter poklical na pomoč tudi vrata — boljševika. Prve meseci leta se je gonja proti Slovaški ojačila: vodil je London, posledice tega razkrajalnega, dela pa je izkoristil komunisti kakor pov sod. Sovjeti so začeli pošiljati padalec in skupine svojih organizatorjev v slovaške hribe, da so spravili na noge prve tolovajske odrelke. Toda zamaha, ki so ga ti uporniki kmalu pokazali, ne bi smeli prisipati le tudi agitaciji, temveč v večji meri delu slovaškega voditeljskega razreda, ki je ob prvi trsi preizkušnji odpovedal na vse črti.

Zgodaj spomladi je klecnil vojni minister general Čatloš, ki je s svojimi podrejenimi najprej dopuščal zbiranje v hribih in pozne pošiljal celotne oddelke slovaške vojske mednje. Zrazen je sabotiral ukrepe državnega pologavarja in zapletel v pogubno igro ne-

le precejšnji del častnikov in vojakov, pokornih zaradi vojaške discipline, temveč izročil ljudstvo na milost in nemilost rdečim drhalim, ki so nazadnje z besnim nasiljem in ognjem planile nad vsakogar, kdo se je obrnil od njih. Uporniki so se ustoličili v Banski Bistrici in si zagotovili spričo malomarnosti slovaških oblastnikov nemoteno oblast. Tedaj so dobili še nekaj večjih živin iz Moskve in Londona. Kot slamaute figure so med voditelji nastopili češki general Viest, njegov pomočnik Golian in drugi častniki, v rečnici pa so gospodarji moskovski rovarji, kajti več pravic je kakor pov sod — tudi tu dobil oče Moskvič, kakor pa botej londonski češi. Slovenci razumemo, da je mamilon in lepim obljubam nasedel en del preprostega slovaškega ljudstva, ko so že prej skušljavam podlegli celo nekateri vodniki-slabiči. Denar, ki so ga spočet revolucionisti agentje trosili med ljudstvo, je zmotil prenekaterega kmeta, da je pomagal sam sebi kopati grob.

Zmeda, proti kateri se ta in oni slovaški vodnik ni uprl z vso odločnostjo narodnega izročila in neomajno vere v svoj narod, se je zagrizla posebno v meščanstvo, ki se mu je iz naveličanosti in presnosti zahotel novih prigod in sprememb sploh. Če hočemo biti pravčni, moramo upoštevati okoliščino, da je imelo tudi na Slovaškem odmet splošno agitacijsko geslo zaveznika tabora, da bo za letošnji božič zmaga kronala skupne napore. Kako je moči drugače razumeti vročično naglico, s katero so londonski češi hiteli razglasiti za 28. oktober obnovno Češkoslovaške republike in sestavili poseben oklic, ki naj bi označil vsemu ljudstvu zarjo jutrišnjega zmagoslavnega dne. Ako ne bi London in Moskva računala na nezmotljivost svojih vojaških računov, ne bi v slovaško upornisko gnezdro poslala najboljših izurjenih rovarjev.

Ko so nemški oddelki sklepali obroč okrog Banske Bistrice, sta se pripeljala general Viest in podpolkovnik Golian, da bi prevzela »vrhovno povelenje nad češkoslovaško vojsko«, katero pa so že imeli v krepljih visoki rdeči komisarji, ki so malo poprej prispevali iz Kijeva. Vsi ti so pristajali na letališču Tri Duby. Poslednji hitelji so se pokazali tudi posebni ameriški častniki, strokovnjaki za razstrelijanje. Moskva je poslala posebno poslanico, v kateri pozdravlja že zavzetje Bratislave in v postavilo »svobodno Češkoslovaško«.

Vse to naj bi se bilo zgodilo 28. oktobra. In dan poprej je zaradi naskoka komuniste vojskem odreklo vse odloknično razumevanje. Kakor je bilo veliko začetnikov, so sami uničili vsa letala, s katerimi so mislili vodniki odnesti pete. Tako so ti padli v nemške roke. Po vodi so šla ne le vsa pričakovana, temveč tudi vse računi na vstajo v frontnem zaledju, ki naj bi Sovjetom pomagala do cenenega uspeha, katerega s svojo izmožljavo vojsko nikjer ne morejo dosegati.

In dobitek, katerega je iz te samorilne pustolovščine dobilo slovaško ljudstvo?

Zdi se, da je odgovor skoraj odveč. Saj ne more biti drugačen kakor na naših tleh. Kakor pri nas so ostale ljudstvene svarilne kadeče se razvaljajo neštih naselij, množična grobišča zverinsko pomorjenih ljudi, uboštvo in razdejanje, obup in kasno, toda ne prekasno spoznanje. Samo gmočno škodo so ocenili za več kakor deset milijard slovaških kron.

Toda Korenina za sole še pravčno porvane in slovaško ljudstvo je začelo odpirati oči. Začelo se je spoznavanje, ki je po neizprosnih zakonih usode zahtevalo tudi od lahkovnega slovaškega ljudstva grozotne gmotne in krvne žrtve, da je dobila preroščka svarilna beseda odločnih državnih vodnikov v tem najmočnejšem potrdilo in da je vsak spoznal edino resilno pot, pot neizprosnega in neusmiljenega boja z vsem, kar je komunistična domača pličana »voditelj«, Beneš ali London.

Glasovi iz Rusije

General Vlasov je izdal novo poslano vsem od boljševikov zasedenim narodom. V poslanici omenja, da je boljševizem že obsojen na polom, ker se vsa ljudstva dvigajo proti njemu.

»Mi verujemo v svojo zmago, ker za nami stoji že milijoni ruskih borcev, ki bodo strmoglavili Stalinov krvavi režim. Kdor ruski narod istoveti z boljševizmom, ta dela veliko napako, ker se vsi pošteni ruski rodoljubi oklepajo našega osvobodilnega odbora. Skrivajte ruske oficirje, ki se nečejo boriti za koristi Stalina in njegovih rabljiv. Pomagajte vsem russkim vojakom, ki bodo iz boljševiške vojske. To niso nikaki izdajalci, marveč največji rodoljubi. Pomagajte jim, dvignite jih, podpirajte vse protiboljševiške borce.

Zaradi tehničnih težkoč v zvezi z uvedbo nočnega dela po tiskarnah je ta številka »Slovenskega doma« moral iziti samo na 6 straneh. Prihodnja številka bo izšla v običajnem obsegu.

TEDEN V SVETU

Kupa grenaže, iz katere pijejo Poljaki že šesto leto, še zmerom ni izpraznjena. Boljševiki izsiljujejo svoje zaveznike, posebno Angleže, ki gredo v popuščanju vedno daje. Višek je bila Churchillova trditve, da Velika Britanija ni nikoli zajamčila določenih poljskih meja, temveč le obstoje poljske države. Tudi angleški polaradni list »Times« zagovarja Churchillove trditve in se iz begunske poljske vlade skoraj norefce. Najbolj pa so Poljaki hudi, ko isti list omalovažuje govor o poljskih ujetnikih in izgnancih v Sovjetiji. Nahajši udarec pa pravljijo Sovjeti zaveznikom s tem, da se je De Gaulle uklonil Moskvi in kani brez pomislov priznati za zakonito poljsko vlado od Sovjetov postavljeni osvobodilni komitev v Lublinu.

Romunija je zabredla v hudo gospodarsko krizo, ker boljševiki stalno povečujejo svoje odskodninske zahtevke. Cene živilom, ki jih je ta država zmerom imela na pretek, neverjetno nagnjo naraščajo. Po vkorakovanju sovjetskih čet je začelo vseh živil občutno primanjkovati, kar je povsem razumljivo spričo sovjetskega načela, da se njihova vojska preskrbuje kar na ozemlju, na katerem je Romunija vladala. Mi si resiti iz zagate s tem, da je razpisala veliko notranje posojilo in obljubila posebne nagrade za tiste, ki bodo podpisali značne zneske.

Prometne in oskrbovalne težave boljševiške vojske se kažejo v spremembah, katero so boljševiki izvedli v svojem prometnem ministru. Desetniki komisar jug Kaganovič, Stalinov last, se je poslovil in prepustil mesto generalu Kovalevu. Uradno pravijo, da bo prevzel Kaganovič sedaj mesto podpredsednika vlade, torej delo, katero ima že leta in leta. Dvoje je možno: da si je z novim položajem pridobil krasno krito, ali pa je to nacin, da tega rdečega malika počasi spravijo na mrtvi tir.

Privede in upo malih narodov je brez obzirno razbil ameriški predsednik Roosevelt, ki je dejal, da sploh nikoli ni podpisal tako imenovanega »Atlantskega sporazuma«, ki sta ga v letu 1942 sklenila on in Churchill. Takrat so sporazum raztrabili svetu kot evangelij vsem maliim in zatiranim narodom, da bi jih potegnili v vojni vrtinec. Tisto, kar je Sovjetija počenala vzdol vsem sporazumom dobrì dve leti, je jasno dokazovalo, da pomenjajo ti sporazumi le krpe papirja, popisane le v tolažbo in vablo malim in nesposmetnim. Kar so prej kazala dejanja, je sedaj potrdil Roosevelt sam.

Zdržene države igrajo v kitajskih notranjih sporih čudno vlogo. Mesto dejanske pomoči v orozju, katero se marsal Čangkajšek obljubili že neštetočrat, prihajajo sedaj s predlogi za obsežnejšo preobrazbo v kitajski notranji politiki. Za vsakoceno hočijo izsiliti od maršala, da bi se pogajal s komunisti, ki naj bi bili sprejeti v kitajsko vojsko in dobili mesto tudi v vladu. Čangkajšek se sicer s komunisti pogaja, toda kaže, da se bodo razgovori zaradi neodjenljivosti pogajalcev zavlekli v nedogled. Neameriške očitke, da je zaradi neodjenljivosti zakrivil sedanjo lastno vojaško stisko, pa odgovarja Čangkajšek, da bi bil vsem nalogam nedvomno kos, ako bi od zaveznikov dobil vso tisto pomoč, kolikor so mu jo obljubili.

Nasprotva v pogledih na vodstvo vojske med generalom Eisenhowerjem in angleškim maršalom Montgomeryjem so nedavno dovedla do izločitve Montgomeyja iz vodilnega kruga v glavnem zaveznikem stanu. Maršal se mora zadovoljiti samo s poveljstvom nad vsemi britanski oddelki. Nemška ofenziva, ki je uničila bojne čete 1. ameriške armade, je potrdila pravilnost Montgomeyjevih predlogov, da je treba opustiti načrte za končanje vojne pred novim letom in se pripraviti na ponival. Eisenhower, ki je to sodbo pobijal rekoč, da ne smi dovoliti Nemicem nobenega počinka, se je hudo urezal, kajti nemška ofenziva mu je razodela, da so bili njegovi računi zmotni.

Vojški položaj v Evropi ob začetku novega leta

Nemška ofenziva na zahodu in njene posledice

Od sredine poletja so postajali vedno pogosteji glasovi, da bo letošnji božič prinesel prelom, če že ne končno odločitev v tej drugi svetovni vojni. Takih zagotovil niso trosili le na pol ali docela neodgovorni ljudje iz zaveznikaškega tabora, marveč tudi najdoločljnejši možje, ki imajo v rokah vodstvene politične ali vojaške nit.

Ni čuda, ako so ljudske množice naše celine te napovedi temale resno, posehno pa v Združenih državah, kjer so vedeni za Eisenhowerovo zatrdilo, da jim bo za Božič pripravil najlepše in najdragostnejše darila — zmago in za njo mir, v katerih je vsebovan tudi vroče črničko pričakovanje o dobičku iz kapitulacije, katerih so v vojno vložili.

Eisenhower je iz poletnega poteka svojih ofenzivnih nastopov pač sklepal tudi za bodoče in se dokopal do preprizanja, da je njegov nasprotnik že tako zdelen, da ne bo imel niti prilike še manj pa sredstev, da bi uredil svoje sile in se uspešno postavil proti ogromnim tehničnim premočim, s katerimi je sam nameraval svoje načrte prignati do zmage.

V luč dogodkov, ki so se v drugi polovici decembra odigrali na zahodnem bojišču, nam postaja jasno, da se je povljujoci zaveznški general hudo uračunal in se je dal voditi po čustvenem zanosu in fiksni ideji, da nasprotnik ni sposoben drugega, kakor ticitati v obrambi in v njej vtrajati do neogibnega pogača. Kako naj si sicer razlagamo dejstvo, da Eisenhower ni mogel takoj zapahnil vdorov in zapreti poti nemškim divizijam v srednjo Belgijo do bližine Dinanta?

Poleg prej omenjenih okoliščin moramo navesti še eno. Eisenhower ni imel pripravljenih nobenih operativnih rezerv, torej armade, ki bi jo imel pravljeno za vsako morebitnost, da z njo opravi delo tedaj, kadar bi mu nasprotnik le poskušal katero zagost.

Dejstva potrjujejo, da je vojna skupina vendarle močan činilec, iz katerega se dajo dobiti koristni zaključki. Ako jih ima zaveznški poveljnik premalo, ni nič čudnega, ker je prekratek čas posegal v bojno dogajanje in je svoje doseganje uspehe požel s pomočjo mornarice, letalstva in tehničnega oružja. Dosegno je bil deležen tolke hvale, kakor še nihče pred njim, je vendar razočaral zaveznški javnost, ki je moral za praznike namesto zmagovalnih poročil brati hrabrlina zagotovila, da se je zaveznškom posrečilo ustaliti fronto na obeh bojkih nemškega klina in da je bilo njihovemu letalstvu s prekrasnim, vremensko božičnim praznikom omogočena kar največja delavnost nad nasprotnikovim področjem.

Kdor pozna ameriško javnost, ve, da se ne bo dela tako nagnjo potolačiti. Če bi izstala le obljubljena zmaga, bi se še načela preprizljiva opravila. Za to se je potrudil tudi Eisenhower sam. Ki je krvido pripisal premajhni izdelavi vojnega gradiva. Tako je ameriška zbornica nasestila občutno razčistil. Mnogo teže pa je omisliti presečenje javnosti spričo nemške protolofenije, ki je prišla tako neadejano in se njen udarec čutile prav ameriške divizije.

Nedavni dogodki so dali prav angleškemu maršalu Montgomeryju, ki je za-

govarjal naziranje, da si je treba izbiti z glave vse fiksne ideje in privide, ki imajo prešibko oporo, ter poslušati stvarnosti s tem, da se med zimo pripravijo velike zaloge vseh vojaških potrebnih ter izvede usodni naskok na nemške trdnjave spomladi. Zaradi tega naziranja je Montgomery izgubil svoje vplivno mesto v vrhovnem poveljstvu, dogodki pa so mu sedaj dali primereno zadodčje. Angloški general — bi smeli reči — se je iz dosedanjih bojev več naučil in je evojega nasprotnika tudi bolje poznal.

Nedvomno so dogodki na zahodnem bojišču takšni, da bodo imeli odmev tudi na političnem področju. Zaradi večinskoga deleža na zahodnem bojišču so imeli Združene države tudi tehtnejšo besedo pri političnih razpravah. Velika Britanija, ki je poslednje čase nenavedeno skrbno varovala svojo kri, je igrala nekega užaljenca, oziroma se je posvetila pretežno budim političnim zapletom, ki so jih v zavzetih evropskih državah nujno moralo roditi nesoglasja zaveznikov glede razdelitve vplivnosten področij in glede bodoče usode malih držav, katerim vsak zaveznik skuša kroviti usodo po svojem kopitju in jim dajati svobodo na obroke. Jačja in nevernejša je bila novosod roka Moskve kakov pa pripliv Londona.

Z moskovskim obiskom generala de Gaulleja Anglia nesporno ni mogla biti preveč zadovoljna. Proti monopolizaciji, katero hoče ona investi vsaj na zahodu, si je Franco poiskal protutev v Moskvi. Tako bi torej padel vodo britanski zastek na evropskem ravnotežju, pri katerem bi sama Velika Britanija ostala vodnik in razsodnik. Franco misli s posredoto Moskve okreptiti svoj položaj in doseči vlogo vodilne celinske velesile. Sovjeti so morali dati de Gaulle velike obljube, ker je de Gaulle kot prvi priznal lublinski sovjetski »poljski odvraza« za zakonito vlado in se misli s njim dogovrili glede varstva francoskih delavcev, ki se nahajajo na ozemlju poljskega generalnega gubernija. Tako postane očitno, da je de Gaulle stopil čez okvir angleškega zasnukta in pustil v nemar poljsko vlado v Londonu, ki velja pri Anglosasih še vedno za pravo zastopnico poljskih koristih.

Poletje vprašanja, čeprav je stopilo nekoliko v ozadju, se zmerom ni izgubilo svoje ostrine. Ker veliki zavezniki ne morejo zaradi boljševiške nasilnike trme najti pravične sporazumne rešitve, se zdi, da so končno rešitev tega vprašanja prepustili dogodkom samim. Mesto sporazumnega sodelovanja ureja zaveznške medsebojne odnosje zgoraj politika »dopolnjeni dejstev«.

Grške homatije in njih razvoj je traba prav tako gledati v luč zahodnih dogodkov. Sam angleški ministriški predsednik, ki se je pred štirinajstimi dnevi hotel postaviti in je povedal grškim prekučom tisto, kar jim po pravici gre, se je na božični dan neprizakovano skupaj z Edonom prikazal v Atenah in začel pogajanja z uporniki. Dolge ure je razpravljaj z nadškofom Damaskinom, ki je predsedoval sestanku ELLA Sovijev voliteljev in angleških velmož. Toda vzličje od odjenljivosti je Churchill takoj po prihodu doživel nezavidljiv pozdrav: policija ga je zadnji hip obvarovala ne-

sreča, ker je iztaknila v odvodnih kanalih njegovega hotela skoraj za tono močnega razstreli. Churchillova pot dokaže vso ostrino grške zadeve, ki se razvija v škodo Londonu in odločno drugače, kakor pa bi se smela po črki zvezniških dogovorov.

Nemška ofenziva na zahodu

je prišla za zaveznike docela neprizakovano, sicer bi bili prav gotovo že prve dni slišali o njihovem čelnem protinapadu, oziroma o organiziranih protiudarcih.

Nemška napadalna sila je udarila na 100 km širokem bojišču proti sredaji Belgiji in Luksemburgu in je preuzele cesto Liege — Bastogne — Arlon. Močno bočno varstvo je omogočilo, da se je srednja napadalna ost-pomaknila proti zahodu in je zasedla že Rockefort ter prodrl do bližine Dinanta.

Na desnem nemškem krilu, ki je obvladal St. Vith in ujelo tamkajšnjo ameriško posadko, je šele čez več dni nastopil ameriški odpór. Da je prišel izraza v sunku oklepniških oddelkov, ki so hoteli ogroziti nemški bok in vzeti sredini napadalni zagon. Vsi ti sunki so bili prestreženi in so običali pri Stavelotu.

Ameriška 1. armada, ki je na tem odseku držala svoje črete, se ni mogla zadostiti naglo umakniti in je zato morala plačati visoko ceno za presenečenje. Številni ujetnikov, ki ih beremo v nemških uradnih poročilih, so hude. Dozdaj je bilo sporoton, da so Ameriški izgubili nad 700 oklepnikov in oklepniški vozil poleg več stotin letal, katera so zabil nemška lovška letala, ki so v velikem številu nastopila nad bojiščem in varujejo prodor svojih kopenskih čet.

Boljševiški napad na zahodu se je eden prezgodaj. Praktično so vse v bojnem stanju ali v prvem razvoju se reorganizaciji, toda to je že dovolj, da lahko rečemo, da se bodo vsi ti boljševiški narodi kmalu vključili v skupno fronto borbe proti boljševizmu. Način na, ki je bilo vplival na evropska bojišča.

bodo morali vsaj sedem divizij prenoviti

preden bodo smeli začeti z novimi zanki

hi proti Renu. Če se je kdaj oprijelo

čutilo, kaj pomeni čas, se čuti prav

daj, ko se je na zahodu položaj delo

zakupil v bodo Ameriški mora

pravljati tisto, kar so sedaj izgubili.

Nobenega vpliva na evropska bojišča

nima

osamljeno italijansko bojišče

kjer se vrste velenapadi za velenapadom

ki so pa vsakokrat zelo kratki. Britanika

osma armada naleti vsakokrat, kadar

bobnečim ognjem butne v nemško obrambo,

na tolikšne ovire, da jim ni kos.

V loku, ki se razteza od Ravenne proti

zahodu mimo Bagnatavalla do Faenze, so

Britanci napeljali vse sile, da bi zahodni

krajec tega loka izravnali in ga potisnili

proti zahodu. S tem bi izsili nekaj več

prostora za svoje sile, ki se zmerom

ne morejo s pobjoci Apeninov v ravnnino. Ta

so vprilizili 20. decembra velenapad

severno od Faenze in so samo na deset

kilometrov širokem pasu izstrelili nad 100

tisoč granat. Potisnili so nemško črto na

zaj le za dva kilometra. Naslednji dan je

češčnost popravila Lamone. Hip nato

so pritisknili pri Ravenni; ker pa ni šlo, so

prenešeli težišče na odsek jugozahod od

Faenze in izsili nekaj krajevnih vodorov.

Boljševiki še niso mogli svetu razglasiti, da so vzdol strašanskim žrtvam dosegli toliko začeleni cilj in razbili ob

rambo

Balkan proti boljševizmu

Glasilo Vlasovjevega vseruskoga osvobodilnega gibanja »Volja naroda« pod

Gospod urednik!

Ker ne najdem notranjega miru, do kler se javno ne izpovem, sem se namenil opisati Vam svoja doživetja v vrstah OF.

Dan za dan bolj me grize v duši in mi vest očita dvojno življenje, ki ga živim zadnja leta. Neprenehoma obtozujem samega sebe in vso družbo v vrstah OF. Vsi tisti, ki smo bili in ki so še v vrstah OF, smo bili in so niti drugoge kot zlobna družba, ki ji je pridobitnost glavnih smot, pse drugo pa le zunanjši izraz oziroma hincavščina. To sem spoznal takoj pri hip v odboru OF v Dravljah, ki je OF v tem kraju organiziral in katere član sem bil. Ni pa tako samo pri nas, ampak v vsej ljubljanski OF — kajneda, lovarski, kar priznajmo?

V predvojem času smo se ločili v tri skupine. Prva je priznala Boga in domovino, druga samo državo, tretja pa ne enega in ne drugega, pač pa samo sebe in komunizem. V eni izmed prvih dveh skupin sem sodil tudi jaz. Mi smo se trkali na prsa zaradi zasluga na verskem in narodnem polju, medtem ko je komunizem razpletal svoje mreže. Na ta način se nisem niti zavedel, kdaj sem objel redno zastavo, ob kateri sem našel ljudi, ki so mi dali povod za sodelovanje.

Pri vsem tem sem opazil to značilnost, da je OF vodila inteligenco ali pa sami dobro situirani ljudje. Nikdar poprej niti pomisli nisem na komunizem, kaj sele da bi sodeloval z njim. Zaradi prijateljev, ki več pa iz strahu pred očitkom »izdajalec« sem pričel z delom v OF, čeprav sam nisem verjal, kar sem drugim govoril. Težko sem se privadil na žrtve, ki so padale druga za drugo. Namesto da bi moje sodelavce posvaril zaradi takega početja, sem hladno pripomnil: »Zrave morajo biti. Priznam, da je to greh, ki sem ga zagrešil nad svojimi najbližnjimi, čeprav osebno nisem o likvidacijah odločal in tudi ne moril, le molk z moje strani ne pred materami in otroki, ki so ostali brez rednikov, grize.

Resnici na ljubo povem, da je bila vsa hvala OF o Sovjetiji le na jeziku, in to tudi na mojem jeziku. Že takrat sem se bal boljševizmu, ki sem ga spoznal vedno bolj v vrstah OF. Prepričali so me takrat, da bo zmaga OF, zato smo uborojajo pošiljali v gozdove, da tam pogine. Za vse to delo so mi objavljivali po »osvobojenju« boljše mesto...? Res je prišla raja v hribi, toda le taka, ki ji dela nikdar ni bilo mar. Znali smo zlorabljeni tudi mlada dekleta, ki smo jih pošiljali na bloke v narode badoglievke zaradi naše vokunske službe. Prvi, ki smo dvigali roke v pozdrav savojcem in žlobudarji italijansčino, smo bili mi iz vrst OF.

V tem času delovanja v OF sem se boril med dobrim in slabim. Slabost je znagala pri meni in pri večini izmed nas. Samo gromle dobrobit so držale to slabo družbo. Idealni ljudi nisem poznal med nimi. Na mestnih so vedno govorili o visokih mestih, ki jih bomo zasedli po vojni, kar pa se mi zdi danes le otročatja, če že ne bedarja. Da, bila bi otročatja, če ne bi toliko Slovencev dalo zanje svoje živeljenje.

Danes pa, ko srečavam v dove in sirote, si svojo zunanost oblepkavam z nasmehom in prijaznim pozdravom. Kaj se pa za tem nasmeškom skriva, pa vem jaz in morda se marsikdo.

Zaklel sem se, da ne bom nikoli več deloval za OF, pa čeprav bi me veljalo življenja. Pristudila se mi je do dna.

Gospod urednik, ne samo jaz, še več jih je, ki žele na glas izpovedati, da je delo v OF grob za slovenski narod!

Zapeljanec.

Spoštovani gospod urednik!

Dovolite tudi meni nekaj vrstic v Vašem cenz. listu. Sem begunka in bivam že dve leti v Ljubljani. Moj mož je zdaj na obveznem delu, dva sinova pa imam pri domobranach. Že iz tega si lahko ustvarite sliko, kako živimo.

V teh težkih časih, ko je treba biti na vse prizvajen, je tudi prav, da vsak po svojih močeh in sposobnostih prispeva za rešitev domovine in našega toliko prekušanega slovenskega naroda. Do tu je vse v redu, in prav gotovo je s to začetju podzel na delo tudi moj mož. A kadar človek hodi mimo ljubljanskih kavar in bufetrov, ima prilike videti mnogo, mnogo mladih in zdravih ljudi, ki se že na prvi pogled na njih vidi, da niso še nikoli kaj pride delati in tudi zdaj ne delajo, marevče se bavijo z vsemi mogočimi, za vojne čase kaj neprimerimi stvarmi: nekateri med njimi uganjajo črno borzo in tako odirajo revče, drugi posedajo po kavarah ter šahirajo, biljardirajo in kvartajo za težke tisočake, spet tretji pa še kar naravnost in očitno norenejo iz naših domobranov ter hujskajo ljudi, pri temer kaj jasno dokazujejo, kaj so.

Kaj pravite, gospod urednik, k temu. Mislim, da ne bi bilo napak, če bi do časa kdaj policija uprizorila lov na te tiste kar po lokalih. Gotovo bi naletela na tiste kaline, ki bi jih Ljubljana prez dromo najlaže pogresala, čeprav bo tak lov najbrž dvignil po gniljem delu Ljubljane mnogo prahu, zabavljaju in uporčenja. Dobil bi lepo število zdravih ljudi, med kvartači pa tudi kaj čedne vsole dvanarja za Zimsko pomot. Ves, kar ti počasi počenja, je res v brk vsemu tenu, za kar se bore naši domobranci, za njihovo početje je res že naravnost posmeh nam beguncem, našim sinovom in možem. Ce so tako navdušeni za vse, proti čemer se boste pošle Slovenom, gredo še sami v hribi k svojim bratom, pusti nači vsej svoja stanovanja drugim, ki brez strehe prezebajo in stradajo.

Prisim, da v imenu nas beguncev pridele te vrstice v Vašem cenz. listu. Morbo le kaj zaledlo. Begunka.

»Ta je gotovo nedolžen, ker noče crkniti...«

Strašna pričevanja o morilskem delu OF na Gorenjskem

Kakor toliko drugih Slovencev je tudi precej Gorenjecev verjelo v začetku vabam komunistične agitacije, ki je bila zahajena z dišavami svobode, boljšega dela, enakosti vseh ljudi in podobnim, s čemer so komunisti pitali judstvo poved. Še bolj kakor agitacija sama je obsodbe vredno, da so komunisti izkorisčali ljudsko stisko in na to postavili vso svojo agitacijo. Koliko je padlo gorenjskih fantov, ki so jih komunisti odganiali na »osvobojeno Dolenjsko in za koliko teh ne bodo domaći nikdar izvedeli, kje so vamhni v smrtni urti.

Vaškiem stražarjem na Dolenjskem in poznejem domobrancem je bilo hudo, ko so videli, koliko zapeljanih Goren-

čarjev Miha iz Zaloga z imenom »Cene«, Merkurjev pomočnik Nace iz Kraja z imenom »Marinko«, Bajten iz Sv. Ambroža, za katerega ne vem tolovaškega imena, Blejcev France iz Nasovč z imenom »Janko«, Kolesarjev Ludvik iz Nasovč z imenom »Marko«, Grošelj iz Podgorja z imenom »Saša«.

Terenska četa se je po navadi držala v Krasovi baji na Dobravi, katero smo imenovali »kasarna pri skrinji«.

Dne 1. 3. 1944 je šla naša četa mobilizirat v Moste. Kurir, ki je šel pred nami, je na poti srečal Jaka Brusača iz Most. Ko je Jaka zagledal našega kurirja, se je iz strahu sam zabodel pod prsnim koš in si prizadejal 2 cm globoko rano. Kurirji so šli še po nje-

vidi, vzame pištole in ustreli Jaka, ki je padel. Ko sta mu »Vinko« in »Tarzan« dala 11 strelov v glavo, je še izdihnil.

Šli smo naprej k ženski in jo do nagega skleli, nato pa se moža. Njega so pustili v srajci in spodnji hlačah. Oblike smo nesli k Matijeu na Dobravo v šopo. Tam smo vzel kramp in lopato, šli nazaj in skopali ¾ m globoko jamo. Med smešenjem mrtvih so oba zmetali v jamo in zasuli.

Potem smo se vrnili na Dobravo v kasarno pri »Skrinji«.

Štiri dni pozneje smo šli na Duplico. Reklki so nam, da gremo mobilizirati. Blizu Duplice nas je čakal neki moški. Vprašal sem ga, kam gremo?

Rekel mi je, da bomo Kamnik zasedli. Zavili smo na Duplico. Naročili so nam, naj na one, kateri iščemo, dobro pazimo, ker imajo vsi orozje.

Pri prvi hiši, kjer smo iskali, nismo dobili moškega doma. Šli smo še v druge hiše tam okoli. Jaz sem prišel v hišo Šuštersiča Štefana. Vinko mi ga je izročil z naročilom, naj pazim nanj.

Vzeli smo 5 moških. Imen drugih ne vem. Vsakemu terencu so izrocili po enega z naročilom, naj dobro paz in da ga bo veljalo glavo, če mu pogene.

Ob enajstih ponoči smo odrinili iz Duplice in ob dveh zjutraj prišli na Komendsko Dobravo. Tam smo dobili tudi komandanta »Bogota«. Ob osmih zjutraj smo vsi skupaj krenili proti Št. Urški gori.

Na Št. Urški gori smo šli v šolo, ki je bila prazna. V kuhinji smo zakurili in se greli. »Bogoc« je šel v sobo in vsakega posameznika od aretiranec vkljukal k sebi. Za stražarje sta bila »Tarzan« in »Vinko«.

Ko je bilo vseh pet zaslišanih, je šel »Bogoc« v razred, vzel enega od

cev pade v praznem boju. Ujetniki so jim pripovedovali, kako so jim komunisti vleči za nos. Teden je nastal preobrat in komunisti so začeli na Gorenjskem izgubljati tla še hitreje, kakor smo pričakovali. Začeli so od komunistov na debelo uhajati in stopati med domobrance, edine prave borce za dom in za svobodo. Ti prebežniki sedaj pripovedujejo doživljaje iz svoga »osvobodilnega« dela. Zgodbe teh ljudi, ki pripovedujejo samo, kar so videli, brez lastnih pripomb, dovolj zgovorno dokazujejo, kaj je OF na Gorenjskem in povsod — največji.

Jakovi ženi smo rekli, da bomo že tako naredili, da je lahko brez skrb.

Vse to je šlo, dokler Gorenjci niso doborda spoznali, kako jih komunisti vleči za nos. Teden je nastal preobrat in komunisti so začeli na Gorenjskem izgubljati tla še hitreje, kakor smo pričakovali. Začeli so od komunistov na debelo uhajati in stopati med domobrance, edine prave borce za dom in za svobodo. Ti prebežniki sedaj pripovedujejo doživljaje iz svoga »osvobodilnega« dela. Zgodbe teh ljudi, ki pripovedujejo samo, kar so videli, brez lastnih pripomb, dovolj zgovorno dokazujejo, kaj je OF na Gorenjskem in povsod — največji.

Ob 5 zjutraj smo šli naprej in vzel oba s seboj. Brusač Jaka ni morebil sam iti, zato sta ga »Bogoc« in »Tarzan« peljala pod padzhu, žena pa je z drugimi šla za nami. Ko smo prišli v sredo gozda med Komendo in Komendsko Dobravo, je »Bogoc« rekel, naj jaz in Miha primeva Jaka pod padzhu in ga v peljeva naprej.

Šli smo v gozd pusti Tunjicam, »Vinko« in »Tarzan« sta z žensko ostala zadaj. Ko je v gozdu zmanjkalo potu, se ustavim. Takrat pa zadaj poči. Ko se ozrem nazaj, vidim, da kakih 20 m za nami leži ženska na tleh. Teden priteče »Vinko« preti nam in še Jaku nastavi pištole na vrat. Pištole pa mu je odpovedala. Ko »Tarzan« to

zadaj, vidim, da bo lahko obiskovala. To naša govorjenje je bila pa samo preteza, ker je gospodinja pri tisti hiši, pri kateri smo bili na Mlaki, naročila, naj oba vzamemo s seboj, da žena ne bo izdal, da smo bili pri njih v hiši. »Bogoc« je rekel, da bomo že tako naredili, da je lahko brez skrb.

Ob 5 zjutraj smo šli naprej in vzel oba s seboj. Brusač Jaka ni morebil sam iti, zato sta ga »Bogoc« in »Tarzan« peljala pod padzhu, žena pa je z drugimi šla za nami. Ko smo prišli v sredo gozda med Komendo in Komendsko Dobravo, je »Bogoc« rekel, naj jaz in Miha primeva Jaka pod padzhu in ga v peljeva naprej.

Šli smo v gozd pusti Tunjicam, »Vinko« in »Tarzan« sta z žensko ostala zadaj. Ko je v gozdu zmanjkalo potu, se ustavim. Takrat pa zadaj poči.

»Strel, prosim!«

»Tarzan« in »Vinko« sta mu začela vezati roke. V tem prileti v kuhinjo »Vinko« je zavijepil:

»Tako vsi tja!«

V roki je držal napeto puško. Šli smo vsi tja. Priy je bil že zvezan. Kmalu sta »Vinko« in »Tarzan« zvezala še ostala dva. Vsakemu so pustili konec vrvice, za katero je vsakega po eden od terencov peljal na morisče.

»Bogoc« je eden od aretiranec iz Duplice so ostali v sobi. Ostali pa smo vse šli s širimi zvezanimi, ki so vso pot potekali, da ravnici pod Skalco proti Viševci. Ko pridemo v gosto zarezel gozdic pod šolo, pravi Miha:

»Dosti smodalec.«

»Tarzan« vzame pištole in ustreli tistega, ki ga je peljal na vrvice. Medtem vzame pištole še »Vinko« in »Tarzan« in počeli ostale tri. Dva sta bila takoj mrtvi, dva pa ne. Eden je dobel še en strel, drugi pa sedem. Dal mu jih je »Tarzan« rekoč:

»Ta je pa gotovo nedolžen, ker noče crkniti.«

Ostali so jih začeli slatiči, jaz pa sem šel k Bilečju na Št. Urško goro po kramp in dve lopati. Ko pridem nazaj, so bili že slečeni. Mene so postavili za stražarja, drugi pa so kopali jamo. Medtem prideta mimo dva tolovajca. Ko »Vinko« sliši, da spodaj govorijo, prileti dol in ona dva usmeri po drugi poti, ker ga je bilo sram, da bi videla pobita naga trupla. Pokopali so jih v skupni grob in nanj nasadili smrečice, da se ne bi poznalo.

Vrnili smo se na Št. Urško goro k Fricu, kjer smo našli »Bogoc« samega. Tako govoriti eno pričevanje.

Studen Janko iz Mlake 30 pripoveduje:

»Dne 22. 11. 1943 sem prišel med tolovajce. Na cesti med Mlako in Tenetišami so me mobilizirali in odpeljali skozi Trstenik na Poljane.

Prvo jutro nas je na Poljani napadla policija. Bežali smo v vznovej gore. Zvezani smo šli preko Povolj in Belo na Stefanovo goro. Tu smo taborili v gozd.

Politicar in dva terenci so šli v neko hišo, kjer so si dali postreči z jedjo. Prišli so orozniki iz Cerkelj in ustrelili politicom, terenca pa ranili.

Od tukaj so nas 36 mož odpeljali na Štajersko. Drugi dan po prihodu sem ostal tam. Nekaj so jih odvedli na Dolenjsko.

Dva moža iz te skupine, to sta Lombar Vinko z Babnega vrha in Varezkarjer z Golnika (Markun Lojze), sta pri Savi, katero je bilo treba prebresti, ušla nazaj v edinice. Zato so ju še isti dan blizu Moravč ustrelili.

To je bilo okrog 10. decembra 1943. Oba sta pred smrtnjo jokala, molila in prosila, naj ju puste živeti, pa ni niti pomagalo.

Takrat je bil med nami nek merski pomočnik iz Tržiča, lep in pošten fant. Pisal je svojemu dekletu v Naklo, da mu je žal, ker je ni ubogal in šel k tolovajem. Pismo je prišlo v roke politikomisariju, ki je fanta takoj obsolil na smrt. Odpeljali so ga v gozd in mu rekli: »Tukaj boš za kaznen tri dni nag privezen na drevo.« Moral se je sam sleči. Prosil je, naj ga privežejo vsaj v spodnji obleki, pa mu niso dovolili. Nato se je moral vleči, obrnjen proti zemlji, nakar je dobil strel v glavo.

Mesece decembra smo vzhodno od Moravč naredili akcijo v neko vas.

Opromo smo pustili na nekem podu.

Med tem nas je policija obkolila in napadla. Trije tolovaji so bili mrtvi,

pet pa ranjenih. Eden od ranjencev je ušel, druge je dobila policija. Zaplenili so nam šest pušk, dve strojnici in vso spremo. Mi smo se razbežali na vse strani.

NE CESAR

KONEC
habsburške
države in
njenega po-
slednjega
vladara

NE KRALJ

BRUNO BREHM

Na Dunaju umre cesar Franc Joseph. Tako se pripelje tja madžarski ministriški predsednik Tisza in izsilji od cesarja Karla objubo, da se bo dal kronati za ogrskega kralja.

Karol svak princ burbonski bi rad uveljal svoje dvomljive pravice do francoskega prestola. V francoskem zunanjem ministru skuša usvariti prepiranje, da po smrti Franca Jožeta Avstrija in Francija nista več sovražnici in da imata ob isti cilj: unjeti Nemčijo.

Princ Sikst pregorov Karla, da mu pismeno sporoči pogovojo, pod katerim je pripravljen skleniti ločen mir z Francijo in Anglijo, zlasti pa po dogovoru s Sikstem – cesar Karl v tem pismu podari pogoj, da Francija dobi od Nemčije Alzacija in Lotaringijo, za kar da bo zastavil ves svoj zagovor pri zavezničkih. S tem pismenim zagovornostim Sikst potem spiskari v Franciji naprej.

Na sestanku v nemškem glavnem stanu general Ludendorf ne mara o vrnitvi Alzacie in Lotaringije nesčas silazi.

Sledi sestanek francoskega ministriškega predsednika Ribota, angleškega predsednika vlade Lloyda Georgea in italijanskega zunanjega ministra Sonnina. Namen tega sestanka je potipati, kako kaj Italija misli o sklenitvi ločenega miru Avstro-Ogrske z zahodnimi veleslavlji. A Sonnino odločno zahteva izpolnitve londonškega dogovora, po katerem bi Italija moral dobiti Južno Tirolsko. Trst z vso Tržaško pokrajino, Gorico, Gradiško, Istro, Dalmacijo in otok, Valon in Dodekansko otoko. Tako prepreči sklenitev ločenega miru med Avstro-Ogrsko in zahodnimi zaveznicami.

Po letu dni Clemenceaujev razkrivka Karlove v Sikstove nakane pred javnostjo in s tem spravi zlasti cesarja Karla v sila neprizeten položaj.

Czernin je ravno sedel v svoji pisarni na Ballhausplatzu, ko mu je zvečer njegov svetnik grof Demblin prinesel iz Badenja drug osnutek odgovora, ki ga je bil sestavil cesar. Minister je pretekel pismo in ga vrzel na mizo: »Popolnoma nemogoče! Kakšni otroški, bestasti izgovori! Tako je, če človek boste tiste neumne dektivske zgodbe! Živa duša ne bo verjela in vse Evropo se nam bo smejal!« Pomoli je Demblinu osnutek: »Berite tole, berite Tolovajske zgodbe! Pismo na Siksta je potem potvorbil! Cesari niko napisal takšnega pisma! Sikst, ki se zdaj mudri v Maroku, bo vendar kar simrel nad tem!«

Czernin je odslovil grofa, ki se je nato podal v Meidling, da tam stopi na cesarjev dvorni vik in se odpelje z njim na Madžarsko. Minister sam pa je prosil, naj ga telefonično zvežejo z cesarsko hišo. Czerni takoj trenutkov je bil pri telefonu cesar sam.

»Vaše Veličanstvo, tako ne gre več rejeti! No bomo prišli do nobenih sklepov, če jih bomo takole vsake pol ure izgledali. Minister je slišnil slušalko med uho in ramo ter si prizgal cigareto. Medtem ko je cesar govoril, so Czerninove oči begale po temnih slikah Habsburžanov, ki so visele na visokih stenah.

»Veličanstvo, jaz vztiram na tem, da objavimo uradno poročilo. Nekaj moramo odgovoriti!«

Grof je zamilil in globoko potegnil cigareto. Njegova koščena roka se mu je tresela in obraz se mu je zgnani. Mož se je komaj že premagoval.

»Ne, na noben način ne!« je privrelo Czerninu iz ust. »Ne morem dopuščati možnosti, da je bilo to pismo napisano z mojo vednostjo! Na ta način bi me pa le ne smeli preslepliti! Nisem vedel ničesar ne o vsebinib prvega, ne drugega!«

Od jere in roganja se je grofu obraz kar spačil.

»Ne! Nisem takšnega mnenja! Veličanstvo, tu ne more biti govora o ministriški odgovornosti! Ne morem prevzeti nase vladarjevega koraka, o katerem nisem vedel Veličanstvo si napacno zamislila ministriško odgovornost!«

Razgovor je bil pretrgan: zdaj gotovo sprašuje cesarico, ki stoji poleg njega, za svet, si je mislil grof.

Obdržal je slušalko na ušesu in si prizgal drugo cigareteto. Potem je odprel svoje pisalne mize ter si začel

ogledovati temni samokres, ki je ležal v njem. Grof je bil s svojimi močmi pri kraju.

Tedaj se je spet zaslišal cesarjev glas. Grof je zapri predal.

»Tega koraka ne prevzamem naselje odločno odgovoril Czernin. »Smisel ministrov odgovornosti ni v tem, da vladar smo vse storiti, in da je minister po vrhu še dolžan to zagovarjati! Namen tega načela o ministriški odgovornosti je ravno obraten! Preprečuje naj vladarju, da bi delal kakšne politične korake brez vednosti svojih ministrov!«

»Grof Czernin je globoko vzduhnil. Poslušal je in kadil, na široko odprti oči ter visoko privzdignil obrvi: »Kaj je treba storiti? Veličanstvo naj iz zdravstvenih razlogov na nekaj časa opusti vladanje in ga za toliko časa, dokler bo bolno, prepusti nadvojvodu Frideriku ali Eugeniju!«

Czernin je spet prisluhnihil in se smehl: »To se razume po sebi, Veličanstvo, seveda! Hkrati bi tudi jaz odstopil!«

Razgovor se je spet pretrgal. Czernin je nakracal na papir, ki ga je imel pred seboj za podlogo: Zita. Potem je okoli tega imena potegnil krog. Ni bil pričakoval, da se bo cesar tako naglo včivel v misel, da se bo odpove prestolu – ali da za nekaj časa opusti vladarske posle. Czernin je bil še pred nekaj urami mislil, da bi odstranili cesarico mater, vojvodinjo Parisko, in jo poslali v Švico, toda pozneje je tudi ta načrt opustil, ker ni bilo mogoče preprečiti cesarjeve zvezne in njegove odvisnosti od te modre in posne ženske. A zdaj je bilo videti, da se bo vendarle vsa stvar dobro iztekla.

Czerni takoj trenutkov se je spet zaslišal v telefonu cesarjev glas: pojutrišnjem se bo torej sestal ministrski svet, ki bo razpravil o vprašanju mobjega odstopa. Določil bo, kdo naj prevzame regentstvo. Potovanje v Budimpešto do nadaljnega odpada. Jutri naj bi Czernin prišel v Baden, kjer bo zvedel še ostale stvari.

Grof je odložil slušalko ter začel z velikimi koraki hoditi gor in dol po rdeči preprogi. Ni mogel zatajiti svojega notranjega nemira. Pred njim so vstajale slike in spet izginjale, obšli so ga spomini. Spomnil se je nekega drugačega moža, ki je bil prevzel vso krivo za poraz nase in je bil k vsem napadom povsem molčal do svoje smrti. Mož, ki se je bil obotavljil prevzeti vrhovno poveljstvo nad severno armado, so po bitki pri Kraljevem gradu postavili pred sodišče, potem pa, ko je bil Francu Jožefu obljubil, da bo na večne čase molčal, so potopeli proti njemu ustavili. General ni zinil besede niti tedaj, ko je naslednji dan – bilo je to 8. aprila 1866 – dunajski uradni časopis prinesel tisti stranotnični general. Ne, Czernin ni hotel biti Beneckeni Cesari! Karl tudi ni bil Franc Jožef! Topniški general je bil molčal, ker je vedel, da je v tej monarhiji dinastija vse in da ne sma pasti na vladarja nobena senca takšnega poraza. Poudnil se je za žrtvenega kožula, da bi rešil cesarja, da bi rešil vojsko. Toda Benecken je bil imel opravka edino s cesarjem! Vojna je bila tedaj pri kraju. Če pa zdaj Karl odstopi, se končni boj brez kakšnih motenj lahko konča zmagoval. Nikakor ne bi bilo prav, če bi popustili! Treba je bilo stvar speljati do konca.

Ko se je Czernin naslednje jutro pojavil v cesarskem dvorcu v Badenu, je srečal cesarico, ki je bila komaj še vstala iz porodniške postelje in mu je z dejstvom prihitela nasproti, da ga sprejme.

»Njegovo Veličanstvo se ne počuti posebno dobro!« je dejala cesarica na kratko. Povejte kar meni, kar imate!«

Grof Czernin je cesarici razložil znotrjeves položaj, jo opisal vse nevarnosti, ki spriča tega groze monarhiji, ter jo prosil, naj skuša vladarja pregoroviti k odstopu.

»Ne! Njegovo Veličanstvo ne bo odstopilo!«

Narodi monarhije ne bodo več prenesli tega poskusa obremenitve monarhične zamisli.

»Vaša dolžnost je cesarja ščititi!«

»Ne gre pri tem samo za Njegovo Veličanstvo!«

»Samo za Njegovo Veličanstvo gres je odgovorila cesarica ostro.«

»Časopisi bodo Njegovo Veličanstvo napadili!« je odvrnil grof.

»Vi vendar znate tako dobro ravnati s časopisi,« je dejala cesarica, in bo odvisno samo od vas, ali boste znali časopise krotiti!«

»Veličanstvo, vso to stvar so skovali za mojim hrbotom. Tolikokrat sem opozarjal k previdnosti!«

»Vi sami ste se strinjali s tem,« je dejala cesarica, »da pride moj brat v Laskenburg! Vi sami ste rekli ne samo enkrat, da je en sam ustan razgovor uspešnejši, kakor pa deset takšnih potovanj v Švico. Pisali ste mi tudi pismo takšne vsebine. Torej ste le vedeli za vse!«

»Prav nič nisem vedel za pismo, ki ga je objavil Clemenceau!« je odgovoril Czernin.

»Zdaj se vse lahko rešite,« je rekla cesarica, »če se zavzame za Njegovo Veličanstvo!«

»Potem nemška vladva ne bo zaupala nejemu ne meni več,« jo je zavrnil Czernin.

»Bojte je, če zaupajo cesarju, kakor pa ministru,« je odvrnila cesarica.

»Rad bi govoril z Veličanstvom sam,« je dejal Czernin.

»Saj sem Vam že povedala, da je Njegovo Veličanstvo cesar bolan! Tudi Vi ste krivi njegove bolezni! Nikoli niste imeli umiljenja z njim! Vi občujete z Njegovim Veličanstvom tako, da mora zbolebiti!«

»Veličanstvo je bilo včeraj voljno odreči se vladarskim poslom,« je dejal Czernin. »Danes moram slišati ravno nasprotov!«

»Njegovo Veličanstvo cesar je bil bolan že takrat, ko je v predlog privolil,« je odgovorila cesarica.

Czernin je znova izrazil cesarici vse svoje pomislike, a cesarica mu je ostro ugovarjala. Misliš je hitro in ni odstopila niti za korak.

Cesar je tedaj stal v sosednji sobi pri oknu ter gledal na trg, na katerem je stal oni kužni stolp. Magdalena spokornica tem dol in v votlini spomeniškega podstavka je dvigala glavo ter gledala čez križ in Kristusovo glavo ven nekam v daljavo.

Cesarju je slava kar gorela od vročine in naslanja se je s čelom na mrzlo stipo.

Sreča ga je bojelo in v grlu ga je stiskalo. Najprej bi se bil odpeljal na bojštje k svojim vojakom, da bi se spet za nekaj časa izobil svojih ženskih svetovalcev, da bi bil spet sam, da mu ne bi bilo treba postaviti političnih razgovorov in da ga se bi kar zasipali s predlogi. Saj vendar ni imel nobenega miru, niti trenutku časa molčal, so potopeli čisto zase, niti trenutku, ko bi ga pustili molčati in sanjariti. Hodil bi mimo nemih vrst svojih vrhovskih knezov, zdaj bo Nemčija vse njegove dežele enostavno pobasala v svojo malho kot osvojene pokrajine! Toda če ne bo več vladal, se bo umaknil kam tako, da mu ne bo treba več gledati pruskega polka cesarske straže, ki ga Ludendorf namerava nastaniti v dunajski vojašnici.

Odprla so se vrata in cesar se je od strahu skoraj sesedel. Za njim je stala cesarica in mu položila roko na ramo: »Ti ostanеш! Ne odstopiš! Pred človekom, kakršen je Czernin, se ne smeti umakniti! Cesarica ga je pobožala po lasti!«

Vse sem mu povedala čisto naravnost. Povedala sem mu, kako obsojam takšen besedil posebej poudarila!

»Vse mu je izpodletel! Nobena

stvari ne bo dobro ali slablo.«

Bog je priča, da je hotel vedno le najboljši. Slušil je bil nevarnosti, ki so grozile njegovemu državu, videl je bil laktov v očih ljudi samih in hotel je pomagati, kjer koli je le mogel.

Kako srečen bi bil, če bi se zdaj spet osvobodil, kako srečen, če bi se zdaj mogel oresti vse teh skrbil Kot častnik bo odšel na bojišče in bo pri svojih vojakih. Cesarica bo sama prevzela generalstvo! Nje se ne bodo kar tako naglo otrešili! Ona se ne da kar tako ukloniti! Takšnega mnenja je bila včeraj in on je soglasil z njo. Vse je bil poskusil, povsod je hotel poseči vmes: vse je bil načel v stanju načrtev znamenjenosti. Po urah ni bilo nikogar, vse je spalo, vse je prihajalo prepozno, vse je bilo opuščeno in znamenjeno, odkar starci cesar ni več zapustil Schönbrunna. Ukažal je bil uvesti kazenske postopek proti oderuhom, ki so na debelo goljulali vojno ministri, in z nimi posiljali le nezadane pošiljke, nadzoroval je bil komisije za vojaške preglede in je ugotovil, da so se pri tem dogajale hude sleparje. Vojni minister je moral iti, a kaj ko je pa vse ostalo pri starem. Na vsakem koraku so zadeli val ob neko nevidno steno. A vse bi bilo še dokaj enostavno, če bi le mogli predeti to meglo.

Nikoli se ni bil silil na to vladarsko mesto. Morali so umreti pred njim kar trije predniki, potem je še prišla vrsta novih, da nosi vso težo vladarske krone.

Cesar se je spomnil prvi tednov in mesecev svojega vladanja. Tisto upanje, ki ga je bilo tedaj navdajalo od vseh strani, je čutil zdaj samo še nekako tak, kakor človek čuti blagodejni ogenj, nad katerim si v mrzli noči greje premrlje roke. O, takrat, takrat je bil videti, da kar gori od same ljubezni do življenja svojih dežel, ki so se bile po dolgotrajni otrtoplji spet prebudele! Takrat, da takrat je bil hotel pokazati Prusom, kako močno življenje pôlje v zasmehovani in zanicenjavi monarhiji, ki se je zdaj, ko je bil zasedel prestol, po toliko četrtih letih le prebudila. Takrat, takrat je bil hotel končati vojno, da bi se pod takšno nesluteno ugodnim vetrom pripeljal s svojo jedrnicu v mirni pristani.

A vse mu je izpodletel! Nobena

stvari ne bo vsega konec! Zdaj bodo

prisledili, da je vodil kar v pravilu kar vredno!

»Naše besedilo je pa le pravok!« je rekel cesarica.

»Potem je mogočo samo že to, da je pismo Njegovega Veličanstva nekdo med potjo z Dunaja v Pariz ponaredil!« je odvral Czernin.

»Clemenceaujev dokaz je preveč prečiščen!« je dejal Czernin po kratken morečem molku.

»Vi torej verjamete temu lisiku več karov za svojemu cesarju?« je vprašala cesarica.

»Ne morem več dvomiti v pravilnost Clemenceaujevih trditiv,« je dejal Czernin po kratken morečem molku.

»Vi torej verjamete temu lisiku več karov za svojemu cesarju?« je vprašala cesarica.

»Naše besedilo je pa le pravok!« je rekel cesarica.

»Potem je mogočo samo že to, da je pismo Njegovega Veličanstva nekdo med

potjo z Dunaja v Pariz ponaredil!« je odvral Czernin.

»Clemenceaujev dokaz je preveč prečiščen!« je dejal Czernin po kratken

CVRČEK ZA PEČJO

10

POVEST • CH. DICKENS

DOSEDANJA VSEBINA:

Voznik John Peerybingle se je poročil z mlado, lepo in dobrošrčno Pitko. Nekdaj je k njima prišel čudnišen starec, ki ga v morala Pitko prepoznati, če je človek sodil po njenem vedenju, sploh John Peerybingle prav nič slutil ni. Ko sta bila John in Pitko na obisku pri Caleb-u, siromašnemu izdelovalcu igrali pri Tackletonu, jo Tackletona Johna opozorili, da se Pitko na skrivljenu pogovarja v njegovi trgovini z nekim tujcem. John je šel gledati ter videl, da se žena res meni s tistim naglušnjem starcem, ki ju je nekoč obiskal, a je zdaj nastopal kot mladenc. John je bil ves potrit in vso nob premljeval o svoji družinski nesreči. V privido pa je spoznal, da Pitko le ni kriva, kakor je spvra sodil, marseč je da odgovoren sam, da je da bi bila premljada zanj. Tackleton je zato dejal, da bo ženi odpustil in ji dovolil svobodno življenje. To je Tackleton, ki je bil pravkar na tem, da so že poročili z mlado in lepo Mayo Fieldingovo močno presenetilo.

«Dati ji hočete zadoščenje!» je vzkliknil Tackleton in si z rokami mel uhlje. «To pa gotovo ne bo prav. Vendar ne mislite resno.»

Voznik je igračarja zagrabil za ovratnik ter ga tresel kakor trs. «Poslušajte mene!» je dejal. «Pa pazite, da me boste prav slišali. Ali govorim dovolj jasno?»

«Prav jasno zares,» je odgovoril Tackleton.

«In tako jasno, da me boste prav razumeli?»

«Razumel bom, razumel bom.»

«Vso noč sem sedel ob ognjišču,» je vzkliknil voznik. «Prav tam, kjer je često sedela ob moji strani ter me gledala s svojim sladkim obrazom. Priklical sem si v spomin vse njen življenje, dan za dan. Vsa nena draga osebnost je v vseh podrobostih stala pred menom. In pri Bogu, povem vam: nedolžna je, če ima kdo pravico soditi nad nedolžnostjo in krivdol.»

Zvesti cvrček za pečjo! Vdane prikazni domačega ognjišča!

«Strat in nezaupanje me je prešloje poudaril voznik. »Zdaj ostane samo moje kesanje. V nesrečnem trenutku se je vrnil starejši ljubimec, bolj pripravljen za njen okus in za njena leta kakor jaz, ki ga je ona proti svoji volji in meni na ljubo zapustila. V nesrečnem trenutku jo je presenetil, tako da se ni niti prav zavedela, kaj dela; in s tem je bila sama udeležena v njegovem zahrbnem podlosti, ki jo je hotela prikrivati. Snetki se je srečala z njim na sestanku, ki eva mu bila priča. Ni bilo prav. Toda navztem vsem vem, da je docela nedolžna, če je kaž resnice na svetu!»

«All je to res vaša sodba — je začel Tackleton.

Torej jo pustiva pri miru je povzel voznik. »Naj gre v miru z mojim blagovalem za vse srčne ure, ki mi jih je pripravila, in z mojim odpuščanjem, če mi je kdaj prizadejala kako bolečino. Naj gre in si ohraniti srčni mir, ki jih ga želim Nikoli me ne bo sovražila. Rajški bo imela, ko bo spoznala, da ji nisem več nadležna cokla; vse laže bo nosila verige, ki sem jih ji nadel. Danes je obletinja dneva, ko sem jo odpeljal od doma, ne da bi slutilo, da ji to ne more biti posebno veselje. Danes se bo lahko spet vrnila in ne bom je več nadlegoval. Njen oče v mati bosta danes prisla — glede tega smo se že domenili — ter jo bosta odpeljala domov. Zapuščame brez sramote in prepričani sem, da bo dobro živel. In če bi jaz umrl — lahko še umrem, ko bo ona še mlada; zadnje ure sem namreč izgubil precej pogum — bo spoznala, da sem se je spominal ter jo živil do zadnjega! To je konec prizora, ki ste mi ga pokazali. Zdaj je končano!»

«O ne, John, ni še končano. Nikar ne reci, da je vsega konec! Ni še čisto. Slišala sem tvoje plemenite besede. Nisem

na jaslice, favorova miza je bila pomita in poribana, da se je kar belila.

«Ah ja,» je vzdihnil in predeval Rico iz roke v roko. Kar ni mu slo. Nekaj ga je glodal, oči so mu nahaiale skoč okno k Rebernikovim, kjer je Tone treskal ob tnalu.

«No, pri nas je letos napravljaj drva hlapce. Se nikoli jih ni, kar sem gospodar. Letos pa in samo zaradi tiste njive!»

Stopil je k oknu, ki je gledalo na vrt. Oči so se mu ustavile na jaku, ki je visel na jablanu. Kakor debela žiba. Starega je postalo sram in se je umaknil nazaj.

Tresoritil je po hiši, stopical od vrat do mize, štefnal po omari, pa se ni mogel umiriti. Tisti jak na veji ga je opominjal, da je star in brez moči, da je treba druge roke, sicer se bo do veje krehale, kakor da bi jih kdo odtesnil.

Iz Rebernikove drnice je pela Toneta sekira. Devsa je bolelo, kakor da milati po njem.

Jera ni več ropotala po kuhinji. Najbrž stoji na pragu in gleda po fantu. Jo je že večkrat takoj založil. Dolgčas ji je, revi. Saj je njemu tudi, Jera ve, zato ga včasih tako opazuje.

Da bi bilo vsaj poletje, ko je topo lo se človek zataknje kam na njivo. Koj odleže. Žimski dan je pa težak in mračen in ne znebiš se nemira, če prične glodati, pa se vtakni kamor hoci.

«Je — Hotel je poklicati ženo, pa je premislil. Bi koj uganiš, da mu je dolgčas. Utegnil bi se še spozabiti

se mogla izmuzniti in se delati, kakor da me niso ganile z globoko hvalevnostjo. Ne reci, da je vsega konec, preden ne bo ura spet udarila!»

Pitka je vstopila v sobo kmalu za Tackletonom in je ves čas ostala tam. Tackletona ni niti enkrat pogledala, marveč nenehno strmelja v moža. Sedela pa je kolikor moč daleč od njega; niti ko je govorila s strastno resnostjo, se mu ni hotela približati. Kako drugačna je v tem bila zdravja, če bi primerjal njeno vedenje z nekdanjim!

«Nobena roka mi ne more napraviti ure, ki bi mi spet udarila ure, ki so prešle,» je odvrnil voznik z rahlim nasmeškom. »Pa naj bo takoj, draga, če želiš. Kmalu bo spet udarila. Z besedami ne bomo stvari kaj prida spremeniли. Saj bi ti ustregel še v težji stvari, kakor je venjena zoper tebe!»

«No, zdaj bom pa moral iti, zakaj ko bo ura znova udarila, bom moral biti pripravljen za pot v cerkev. Z bogom, John Peerybingle. Žal mi je, da bom moral pogrešati vašo družbo. Škoda za lepo prilik!» je rekel Tackleton.

«Ali sem jasno govoril?» ga je vprašal voznik, ko ga je pospremil do vrat.

«Prece jasno!»

«In boste obdržali v spominu, kaj sem vam dejal?»

«Če me že silite k odgovoru, je odvrnil Tackleton ter se zaradi varnosti prej spravil na voz, »vsem moram reči, da se boste besede tako nepričakovane, da jih zlepja ne bom več pozabil.»

«Toliko bolje za naju oba,» je odgovoril voznik. »Z bogom. Želim vam mnogo veselja.»

«Jaz bi ga pa vam rad želel,» je dejal Tackleton. »Ker pa ne morem, se vam moram vsaj zahvaliti. Tole bi vam še rad zeupal (kakor sem vam povedal že prej, a ne?); upam, da ne bom našel v zakonskem življenju nič manj veselja zaradi tega, ker mi ni svoje ljubezni v naklonjenosti preveč vidno in vsljivno kazala. Z bogom! Pa zdravi ostanite.»

Voznik je gledal za njim, dokler ni že povsem izginjal v daljavi ter bil skoraj tako majhen kakor cvetka in trake na konjiev grivi. Potem je globoko vzduhnil ter se trudno vlekel naprej med bližnje jesene kakor nemire, zlomljen močak; hotel se je vrnil v hipo šele, ko bi bila ura na tem, da bo udarila.

Ko je malo žene ostala sama, je bedno stokala. Često pa si je obrisala oči in nehala vdihovati, ko si je dopovedala, kako dober je bil, kako predober je bil. Enkrat ali dvakrat se je celo nasmehnila, potem se je pa že takoj prisrečno, tako zmagoščljivo smejala, a hkrati takoj bruhnila v jok, da je bila Tilly vse prastrrena.

«Ov, prosim vas, nikarte!» je vzkliknil Tilly. »Saj boste otroka s tem čisto uničili, torej nikarte, prosim.»

«Ali ga boste kdaj pa kdaj ponesli k ocetu, da ga bo lahko videl, Tilly?» jo je vprašala gospodarica ter si brisala oči, »ko ne bom več mogla živeti tu in potem ko se bome že vrnila v edotov dom?»

«Ov, prosim vas, nikarte!» je dejal Caleb. »Poznam vas vse,» je rekel Berta, »morda bolje, kakor sami mislite. A po nebenega ne poznam tako dobro kakor nje. Niti tebe ne, oče. Se v meni ni toliko resničnosti in odkritočrnosti kakor v njej. Če bi v tem trenutku spet spredela in mi ne bi nihče omenil z besedo, bi jo iztragnila tudi v veliki mnogici! Saj mi je kakor sestral.»

«Draga Berta!» je rekel Caleb. »Nekaj mi je na srcu, kar bi ti rad povedal, dokler smo mi trije sami. Ljubezno me poslušaj! Spovedati se ti moram, ljuba moja.»

«Spovedati oče?»

«Krenil sem s poti resnice ter se izgubil, moj otrok,» je dejal Caleb v veliki potrosti. »Krenil sem s poti resnice, ker sem ti hotel biti dober, a zdaj vidiš, da sem ti bil samo krut.»

Obrenila se je k njemu vsa začudenja in ponovila: »Krut?»

«Preveč hudo se obitojuje, Berta,» je rekel Pitka. »Saj boš sama videnia in mu to tudi prav povedala.»

«On, da bi bil krut, do meni!» je vzkliknila Berta in se nejeverno nasmehnila.

«Nisem bil namenoma, moj otrok,» je povedal Caleb, »va sem vendar krut, ceprav tega nisem slutil do včerajnjega. Draga, spleha hčerka, poslušaj me in mi odpusti! Svoi, v katerem življu, preljubo sroč, niti tak, kakršnega sem ti jaz naslikal. Oči, v katerem si zaupala, so te prevarile.»

Se zmeraj je stala tam vse v začudenju; potem pa se je nekajko umaknila ter se tesno privila k prijateljici.

in jo poslati tja čez. Bog ne zadeni. Devs se ne vda.

Popoldne se je vleklo in med okna se je obeshal mrak, vlažen in hladen, da je bilo še najbolje pri peči. Se Jera je sedla k peči, ceprav bi bilo treba pogledati za prasiči. Bo že debla opravila z njimi.

Devs je močak. Saj bi rad govoril, pa mu je samo eno hodilo po glavi. S tem pa ni hotel na dan.

Zunaj so drnjavali prasiči in rili po korihi. Jera je dvignila glavo, vstala in odšla iz hiše.

»Jemenasto no, jo je slišal vzklikni Devs. Kakor da ga je nekaj pisko, je skočil kvišku. Cul je, kako je plahlal sneg na zemljo. Nekdo se je lotil drevja.

Zagnal se je k oknu. Močne roke so udrihale z jakom po vejah, da je pršil sneg na vse strani.

»Tone, mu je ušel vzklik. »Kako ti mlatil! Kakor da ima v roki ſložnik, ne pa jaka. Klenški bučnali! Da se je vendarle spomnil. Seveda, drevja se mu škoda zdi. Marsikaj je sam potepil.»

Jera je na vso sapo padla v hišo.

»Tone je prišel. Boštjan! Slišiš, Tone. Vsa je bila iz sebe.

Skušal je biti miren, toda ni se mogel zmagati. Glas se mu je tresel. Rad bi nekaj rekel, toda v grlu ga je tiščalo, da ni spravil besedo iz sebe.

Jera je že odmotovilna iz hiše in Devs je videl, da ga proti fantu. Ni več zadržal. Skušal se je še on zagnal ven. Jera se je že menila s fantom, Devsu se je zdelo, da briše oči. Se njemu je sto-

silila, da ji bo tako nenavadno vedenje primesil največ uteho.

»Mary!» je vzkliknila Berta. »Nisi šla k poroki?«

»Povedal sem jih, da ne boš prišla,« je Caleb poščenil Pitki. »Že enoči sem slišal o vsem. Toda pri moji veri, je rekel malo moč ter Pitko nežno prijet za obe roki, »jaz se ne menim prav nič za to, kar ljudje govorijo. Jaz jem ne verjam. Ni me dosti, toda prej bi se dal razigrati na kosce, kakor da bi verjel tudi eni sami besedi, ki bi bila na perju zoper tebe!«

Položil je ruke okrog vrata ter jo pozival, kakor bi hotela tipati, potem jih je vsa puščena in žalostna pritisnila na obraz.

»Pri poroki, ki jo bodo danes obhajali, je ženin trdosten, umazan in zatrsknjen,« je rekel Caleb. »Ne kaže oseba je, ki jo poznaš, predraga moja.«

»Oh oče, kaj mi praviš, da jo poznam,« je odvrnila z očitajočim naglom. »Kaj in koga sem že jaz poznala! Saj nimam vodnika! Spleha reva sem!«

V srčni bolesti je stegnila roke, kar bi hotela tipati, potem jih je vsa puščena in žalostna pritisnila na obraz.

»Pri poroki, ki jo bodo danes obhajali, je ženin trdosten, umazan in zatrsknjen,« je rekel Caleb. »Ne kaže oseba je, ki jo poznaš, predraga moja.«

»Oh, zakaj si to storil!« je vzkliknila Berta. »Slepa deklica v mukah, ki jih očito ni več mogla prenati!« Zakaj si mi načolil srce in potem pripel kakor smrt, da mi iztrgaš vse, kar sem ljubila! O Bog, kako »pa seči!« Kako nebočen je v neznanem!

»Oh, zakaj si to storil!« je vzkliknila Berta. »Slepa deklica v mukah, ki jih očito ni več mogla prenati!« Zakaj si mi načolil srce in potem pripel kakor smrt, da mi iztrgaš vse, kar sem ljubila! O Bog, kako »pa seči!« Kako nebočen je v neznanem!

»Oh, zakaj si to storil!« je vzkliknila Berta. »Slepa deklica v mukah, ki jih očito ni več mogla prenati!« Zakaj si mi načolil srce in potem pripel kakor smrt, da mi iztrgaš vse, kar sem ljubila! O Bog, kako »pa seči!« Kako nebočen je v neznanem!

»Oh, zakaj si to storil!« je vzkliknila Berta. »Slepa deklica v mukah, ki jih očito ni več mogla prenati!« Zakaj si mi načolil srce in potem pripel kakor smrt, da mi iztrgaš vse, kar sem ljubila! O Bog, kako »pa seči!« Kako nebočen je v neznanem!

»Oh, zakaj si to storil!« je vzkliknila Berta. »Slepa deklica v mukah, ki jih očito ni več mogla prenati!« Zakaj si mi načolil srce in potem pripel kakor smrt, da mi iztrgaš vse, kar sem ljubila! O Bog, kako »pa seči!« Kako nebočen je v neznanem!

»Oh, zakaj si to storil!« je vzkliknila Berta. »Slepa deklica v mukah, ki jih očito ni več mogla prenati!« Zakaj si mi načolil srce in potem pripel kakor smrt, da mi iztrgaš vse, kar sem ljubila! O Bog, kako »pa seči!« Kako nebočen je v neznanem!

»Oh, zakaj si to storil!« je vzkliknila Berta. »Slepa deklica v mukah, ki jih očito ni

Januarska Titova amnestija — nova rdeča sleparija

»Radijski vestnik«, ki ga izdaja »Komisija za agit-prop pri Izvršnem odboru OF«, je 24. novembra 1944 prinesel naslednje poročilo:

Dne 21. novembra se je vršila seja predsedstva AVNOJ-a. Na tej seji je prisostvoval tudi predsednik NKOJ-a Josip Broz-Tito, ki je predlagal odlok o amnestiji za osebe, ki so sodelovali v četniških enotah Draže Mihajlovića in v enotah hrvaških v slovenskih domobranov. Soglasno je bil sprejet predlog in odlok o amnestiji, ki pravi:

Cl. 1. Daje se splošna amnestija vsem osebam, ki so bile v četniških enotah Draže Mihajlovića, ali jim pomagale, ali ki so sodelovali v enotah hrvaškega in slovenskega domobranstva.

Cl. 2. Ta amnestija se nanaša tudi na one osebe, ki se še nahajajo v sestavu teh enot, če jih do 15. januarja 1945 zapušte in se prijavijo vojaškim oblastem Narodno osvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije ali pa organom civilne oblasti Narodno osvobodilnih odborov.

Cl. 3. Amnestija za dela iz cl. 1. se daje brez ozira na to, ali je kazenski postopek uveden, sodba izrečena ali je počastna izvršna.

Tako pravi Titov odlok. Kako se pa ta najnovejša in neprreklicno poslednjica rdeča amnestija izvaja v dejanju, pričajo naslednja dejstva:

Pri domobranskem pohodu v Belo Krajino, kjer so se v najtežjih vremenskih in ozemeljskih okoliščinah izkazali domobranci udarni bataljoni z nadčloveško vzdržljivostjo in vztrajnostjo, so nekateri borce po štirih dneh in nočih borbe in snega zaostali, izgubili zvezo z glavnino ter pršli v roke rdečim tolovajem. Eden od teh, ki se je rešil, pripoveduje:

»Ko smo se vršali od Kopravnika proti Kočevju, smo si morali utirati pot skozi številne zasede. Ob neki takri prilici sem bil poslan v levo počenico, kjer sem bil skrajni na lev. Bojni mitež me je oddalil od tovaršev, tako da sem zašel. Hodil sem naprej v dozdevni smeri. Prišel sem na vrh hriba, od koder sem videl v dolini vojake. Na moj klic se niso pravilno odzvali. Le eden mi je zavpljal: »Če si iz prve, pridi dol!« Ker ima vsak komunistični bataljon seveda tudi prvo črto, sem jo rajši mahnil na svojo roko naprej.

Kmalu sem spet prišel do dolinice. Kar zaslišim za seboj vpitje:

»Pazite, da ne bo ušel! Živega moramo dobiti!«

Kot tolpa volkov se je usulo z vrha dolinice kakih 50 komunistov, ki so vsi dirjali za meno. Napel sem zadnje sile, da bi ušel čez rob. Ko pritečem do grebena, zraste tik pred menoj postava v neki uniformi. Videl sem v mraku, kako je razpel obe roki, da bi me zagrabil. Pa sem ga prehitel s puškinom kopitom. Nesreča je hotela, da se mi je zlomilo kopito. Ker so se bližali že drugi komunisti in sem videl, da jim po ravneni ne bom ušel, sem se spet obrnil v dolino.

Ko poskusim uiti na drugem mestu, se je igra ponovila. Tedaj sem spoznal, da imajo komunisti dolino okrog in okrog zasedeno. Kjer koli sem namreč skušal uiti v gozd, me je lovila straža, ko pa sem jo ubral v dolino, se je vrnila na svoje mesto. Tako so me lovili eno uro.

Dobro sem vedel, da sem kakor miš v pasti, a vdal se nisem. Hotel sem izsiliti vsaj svojo smrt, kajti tisti klic, da me morajo dobiti živega v roke, me je navdal z grozno slutnjo.

Ko so komunisti uvideli, da me tako ne dobe, so poslali večjo tolpo za meno. Lovili smo se po dolini. Sploščka hitro, nazadnje pa že čisto počasi. Enkrat se mi je eden približal na nekaj korakov. Vrgel sem mu bombo v prsi. Videl sem, da je padel.

Od tedaj so hodili za meno vedno v razdalji vsaj deset metrov. Moči so mi pošle. Komunisti pa so mi klicali:

»Nič se ti ne bo zgodilo, če v miru počakas.«

Na ta klic sem obstal. Prijeli so me, mi vzelci dokumente in me gnali po planjavi do nekega kozolca. Tam sem videl privezana še dva domobranci. Privezali so še mene. Nato sem omelil.

Zjutraj me je zbudil stražar, ko me je odvezoval. Videl je, da ne bo nič z meno, in me je pustil prostega. Zaslil sem obupne kljice in prošnje z drugega konca kozolca. Se ves omotičen od prestanih naporov sem v justrani megli v somraku komaj razločil postave šestih komunistik in dveh civilov v plaščih. Spoznal sem, da sem — na morišču.

Pretresljivo je bilo vpitje obič domobrancov. Prosila sta, naj ju ustrel. Pozoren sem postal na dogajanje in tedaj sem videl: komunistike so obema rezale prste, členek za členkom. Fant je tulil, ko mu je odrezala ud. Nato je malo poknili in videl sem, kako je nekaj vrgla stran.

Tedaj sem začutil v sebi nadčloveško moč, toda nisem imel nič takega pri sebi, da bi potolkel to zverjed.

Videl sem, kako so prvemu domobrancu z noži šarile okoli glave. Ne vem, ali so mu rezale ušesa. Slišal

sem, da je vpil bolj sikajoče in bljuvajoče, kakor da bi mu kri zalivala sopila.

Gledal sem, kako so ga zaklale. Tedaj sem vprašal stražarja:

»Kaj mislite narediti z meno? Ali me boste ustrelili?«

Odgovoril mi je:

»Kaj boš čakal tole? Naredili bomo po svoje. Saj vidiš kaj!«

Ugibal sem, zakaj mi je tako odgovoril, ali zato, ker sem se mu smilil in mi je prigovarjal beg, ali zato, da bi poskusil bežati in bi potem še bolj imeli piklo name.

Odločil sem se, da bom izsilil svojo smrt s streln ali vsaj tako rano, da ne bom toliko čutil. Malo sem se še potulil. Komunistike in oni prikazni v dolgih plaščih so bili zaverovani v svoji posesti tako, da niso nič slišali. Vedel sem, da so dolino prav zato tako zastražili, da bi tukaj v miru krali zajete domobranci. Vpitje in kriki ubogih fantov so odmevali po kotanji. Videl sem, da prihaja vrsta name.

Tedaj sem udaril stražarja pod brado in planil. V megli so zaledovalci izgubili sled za meno. Precej sem se oddalil od njih. Odvrgel sem vse znake in kapo in zaživigal sem kratko melodijo, ki sem jo prej slišal od tolovajev, ko so prignali pod oni kozolec še nekaj zvezanih civilistov.

Od začetka na beg še mislil nisem, hotel sem le izsiliti lažjo smrt. Ko pa sem videl, da mi gre po sreči, mi je pogum rastel.

Na moj živžig se je res oglasil stražar. Nič hudega slutečemu se približam na korak in ga vprašam:

»En belček je ušel. Ali ga ni bilo nič tod?«

»Nič,« je odgovoril, »imamo namreč strog ukaz, da nam ja nihče ne uide.«

V tistem ga pa lopnem po prezibili buči, pograbim titovko in jo učrem po hosti. Slišal sem vpitje za seboj, kroglo so sikale ob meni, jaz sem pa tekel na življenje in smrt. Slišal sem še, kako so se komunisti drli:

»Zakaj nisi bolj pazil?« Oni pa nataj: »Saj sem pazil.«

Tekel sem, dokler sem mogel. Nato sem se zaril v skalno razpoko in se z vejami in listjem pokril. Trikrat so lezle patrole prav tik mene in me iskale. Slišal sem kletviny in prekanje. Pridrževal sem dih in napenjal mihiče, da bi me od mraza drgetajoči udi ne izdal. V mislih sem delal krize in v stiski klical Boga na pomaganje.

Nevarnost je prešla. Čakal sem noči. Po žepih sem zbral poslednje razmočene bonbončke in jih željno polizal. V dolgih urah čakanja so se mi podile po glavi silne misli o preživelih grozotah. Marsikaj mi je tedaj postal v tisti mokri kamnitni špranji jasno kot beli dan.

Tako sem se spomnil pred našim pohodom v Belo Krajino razglasene in ponovno podaljšane »velike amnestije«. Spomnil sem se useode Turjaka, njegove kapitulacije in njegove amnestije.

Ko se je znočilo, sem prav previdno hodil naprej v smeri, ki se mi je zdela pametna. Po večurni hoji sem se približal cesti, od koder sem čul korake, ropot vozov in orozja. Na ugodnem mestu sem delil časa opazoval komuniste, nato sem nataknal titovko in koračil mednje. Rekel sem, da sem se v boju z belimi izgubil, si izmisli neko brigado in se pomešal mednje, saj tudi oni niso imeli vse orožja. Povedali so mi, da gremo napad Kočevju. Bili so slabo oblečeni, raztrganici, mokri in skrajno razdraženi. Kleli so vse, najbolj pa lastno komando, ki jih goni v tako tveganju stvar.

Hodil sem tudi med velikimi živinami, ki so imele zlate trakove na ravnici — generali. Videl sem onesjevje »stanke« in »topove«. Čim bliže smo bili Kočevju, tem bolj se je nerazpoloženje stopnjevalo. Kmalu smo zaslili tudi pokanje. Ko so preve krogle zaživigale nad našimi glavnimi, se je vse zagnalo v zaklone. Z najsurovejšimi kletvinami in brcami so komandanti gnali moštvo naprej. Jaz sem se spremeno gibal, kakor pa pač kazalo.

Proti jutru so naši naredili izpad. Tedaj je vse pančeno bežalo. Stisnil sem se v jarek in pričakoval odrešitev. Prišel sem v Kočevje, postal sem spet človek. Od prestanih naporov so se mi sicer roke tresle, a v sebi čutim sklep kakor kos jekla v prshih: »Komunizmu ne bom nikjer priznala, tolkel ga bom, kolikor mi Bog da še srčnih utripov. Če padem v boju, vem, da je to veliko laža, kakor pa postati od komunizma kakor koli odvisen!«

Enkrat za vselej pa tudi vem, kam rdeči pes tako moli s svojimi amnestijami! Goljufije in amnestije so nam dovolj krvavo, a še pravočasno odpre oči! *

7. oktobra je šla iz Št. Vida pri Stični skupina domobrancov na oddih v Novo mesto. Pridružil se jim je še domobranc Novak Ant., star 22 let. Že skoraj leto dni ni videl svojih domačih in hotel je izrabiti to priliko, da jih mimogrede obiše.

V starem trgu pri Trebnjem se je oglašil v gostilni Zoreta Alojzija »pri Godnjavcu«. Misil je, da se bo nekoliko okrepal... Tolovaji sami so

pravili, da ni pil žganja, ampak nekaj drugega...

Kmalu po zaužiti piščici se je začel opotekati. Vsi, ki ga poznajo, izjavljajo, da ni bil nagnjen k alkoholnim piščicam. Ko je privolil po cesti posestnik Udovič Ignacij iz Bleščine vasi, ga je še sam prosil, da ga vzame na voz, da dohiti domobranci kolono. Že po dveminični vožnji je v Kamni gori omahnil z voza. Voznik ga je pobral, ga peljal naprej ter pred trgovino Travzian v Dol. Nemški vasi dal z voza ter nadaljeval svojo pot. Z balkona hiše, pred katero je ležal nezavestni domobranc, sta se smejni komunistični aktivisti učitelji Prpar Slava, žena zloglasnega Vrbince, in uradna radioposlušalka za komando mesta Trebnje Jožefina Kocjančič, kateri sta poslali sina učitelja Jakopca, ki je sedaj zaprt v Novem mestu, po tolovaju, ki so bili v bližini skriti. Ker jih takoj ni bilo, so šli ponje Kocjančičeva. Mežan Franc, kovač in začasniki, ki se sedaj nahaja v novomeških zaporih, ter njegova žena Marija.

Odgovoril je s ponosom: »Mi bomo zmagali in ne viš!«

Na te besede so se vsi spogledali. On pa jim je še zabrusil: »Vi ste izkorisčevalci slovenskega naroda!«

To zaslisanje je bilo pri kozolcu, kjer je bil privezan. Nato so ga še trdne zvezali in ga odpeljali v klet, ga vrgli na tla, da je moral ležati na trebuhi. Ob mraku so ga odvedli v bližnji gozdček nad vasjo. Med potjo je izrazil željo, da bi rad še enkrat videl očeta in mater, a za to prošnjo se ni nihče zmenil, le rdeči rabelj ga je s tako silo udaril, da se je z glavo dotaknil tal. Sicer sta se slišala dva strela, vendar ko so ga 4. decembra odkopali, se je izkazalo, da ni bil ustreljen, ampak živ pokopan. V pol metra globoki jami je ležal vznak, glavo je imel globoko nagnjeno nazaj, roki na hrbitu trdo zvezani pod seboj, lica vsa razrezana, na zvezanih nogah pa so ležale tri težke skale.

Od ramena do zapestja so mu bili izrezani jermeni in še izkopljen razjasnil, zakaj so pokojni pred smrtočno razleglo daleč naokrog.

5. decembra je bil ob veliki udežbi sočutjujočega občinstva prepeljan in pokopan na domačem pokopališču pri Sv. Marjeti na Ponikvah,

Odgovoril je s ponosom: »Mi bomo zmagali in ne viš!«

Na te besede so se vsi spogledali.

On pa jim je še zabrusil: »Vi ste izkorisčevalci slovenskega naroda!«

To zaslisanje je bilo pri kozolcu, kjer je bil privezan. Nato so ga še trdne zvezali in ga odpeljali v klet, ga vrgli na tla, da je moral ležati na trebuhi. Ob mraku so ga odvedli v bližnji gozdček nad vasjo. Med potjo je izrazil željo, da bi rad še enkrat videl očeta in mater, a za to prošnjo se ni nihče zmenil, le rdeči rabelj ga je s tako silo udaril, da se je z glavo dotaknil tal. Sicer sta se slišala dva strela, vendar ko so ga 4. decembra odkopali, se je izkazalo, da ni bil ustreljen, ampak živ pokopan. V pol metra globoki jami je ležal vznak, glavo je imel globoko nagnjeno nazaj, roki na hrbitu trdo zvezani pod seboj, lica vsa razrezana, na zvezanih nogah pa so ležale tri težke skale.

Od ramena do zapestja so mu bili izrezani jermeni in še izkopljen razjasnil, zakaj so pokojni pred smrtočno razleglo daleč naokrog.

5. decembra je bil ob veliki udežbi sočutjujočega občinstva prepeljan in pokopan na domačem pokopališču pri Sv. Marjeti na Ponikvah,

Kakor smo že poročali, se je zadnjega pohoda v Belo krajino udeležil Meničaninov udarni bataljon. Pot do Črnmlja je bila dolga in zelo tezava, fantje štiri noči niso spali, zato se ni ečuti, da so nekaj domobrancov pogresili. Dva od teh sta se 23. novembra srečno vrnila.

Prvi je bil domobranc zavedel, so ga vprašali, kje je. On se jih ni nič bal ter odgovoril: »Vem, tam, kjer se berojemo partizanski časopisi.«

In zopet: »Veš, kaj mi s teboj lahko napravimo?«

»Vem, kaj boste z meno napravili, le storite to čimprej!«

»Zakaj se ti boriš?«

»Jaz se borim za slovenski narod.«

»In kdo bo zmagal? Rdeči ali beli?«

Kakor smo že poročali, se je zadnjega pohoda v Belo krajino udeležil Meničaninov udarni bataljon. Pot do Črnmlja je bila dolga in zelo tezava, fantje štiri noči niso spali, zato se ni ečuti, da so nekaj domobrancov pogresili. Dva od teh sta se 23. novembra srečno vrnila.

Prvi je bil domobranc Dular Jože. Ostal je zadnji dan akcije v gozdu nad Kopravnikom povsem sam. Kmalu so ga opazili tolovaji in ga začeli loviti.

Hoteli so ga za vsako ceno dobiti živega, zato je hrabri borec z dvema ročnimi granatama, ki ju je imel še pri sebi, ubil dva tolovaja, ki sta se mu preveč približala. Ko je bil tako brez orožja, so ga ujeli.

Ko se je rdeči komandan oddalil</